

GRĖSMĖ VIEŠOSIOMS PASLAUGOMS

TTIP, CETA ir slaptas verslo lobistų ir derybų dėl prekybos sutarčių dalyvių susitarimas

Santrauka

Viešosioms paslaugoms Europos Sąjungoje (ES) kelia grėsmę derybos dėl tarptautinės prekybos – kyla pavojus vyriausybės galimybės reguliuoti ir piliečių teisėms gauti tokias pagrindines paslaugas kaip vanduo, sveikata ir energija, viską aukojant dėl korporacijų pelno. ES išsamus ekonomikos ir prekybos susitarimas (CETA) su Kanada, kurio ratifikavimas gali prasidėti 2016 metais, ir Transatlantinės prekybos ir investicijų partnerystės susitarimas (TTIP), dėl kurio deramasi su JAV, yra aukščiausias tokių pastangų taškas. Blogiausi atveju viešosios paslaugos gali tapti komercinėmis, po kurių jos nebesikeis – kad ir kokie žalingi būtų šio proceso padariniai gerovei.

Šioje ataskaitoje glaustai nušviečiamas slaptas didžiųjų įmonių ir derybų dėl prekybos sutarčių dalyvių susitarimas rengiant ES tarptautinės prekybos sandėrius. Joje parodoma agresyvi paslaugų korporacijų darbotvarkė derybose dėl TTIP ir CETA kovojant dėl plataus užmojo rinkos atvėrimo tokiose srityse kaip sveikata, kultūros ir pašto paslaugos bei vanduo, kuris joms leistų ateiti į rinkas ir dominuoti jose. Taip pat atskleidžiama, kaip atsakingi už ES derybas dėl prekybos asmenys tiesia raudoną kilimą paslaugų pramonei – tiek konsoliduotame CETA susitarime, kuris buvo paskelbtas 2014 m. rugsėjį, tiek TTIP skyrių projektuose bei vidiniuose derybų dokumentuose, kuriuose atsispindi korporacijų lobistų pageidavimai.

Svarbiausi rezultatai:

1. **Akivaizdu, kad TTIP ir CETA deryboms daro įtaką paslaugų srityje dirbančios korporacijų lobistų grupės, praėjusiais dešimtmečiais**

įkurtos vykstant ankstesnėms prekybos deryboms, pvz., įtakingiausia ES korporacijų lobistų grupė „BusinessEurope“ ir „European Services Forum“ – lobistinė organizacija, jungianti verslo asociacijas ir tokias didžiąsias įmones kaip „British Telecommunications“ bei „Deutsche Bank“.

2. **Ryšys tarp pramonės ir Europos Komisijos yra dvikryptis, o Komisija aktyviai skatina verslo lobistų dalyvavimą prekybos derybose.** Tai buvo pavadinta „atvirkštiniu lobizmu“, t. y. „valdžios institucija mėgina paveikti įmones, kad jos užsiimtų lobistine veikla savo naudai“. Pierre Defraigne, buvęs Europos Komisijos prekybos departamento generalinio direktoriaus pavaduotojas, kalba apie „sistemingą Komisijos ir verslo bendruomenės suokalbį“.

3. **Verslo lobistai pasiekė didžiulės sėkmės, nes CETA taps pirmuoju ES susitarimu, kuriame paslaugų teikimo įsipareigojimams bus taikomas „išimčių sąrašo“ metodas.** Tai reiškia, kad visos paslaugos bus liberalizuojamos, jei joms netaikoma atskira išimtis. Tai žymi radikalų nukrypimą nuo ES prekybos sutartyse iki šiol naudotų leidimų sąrašų, kuriuose išvardijamos tik tos paslaugos, kurias vyriausybės sutiko liberalizuoti, o kiti sektoriai lieka nepaveikti. Išimčių sąrašo metodas nepaprastai išplečia prekybos sutarties taikymo apimtį, nes vyriausybės prisiima įsipareigojimus srityse, apie kurias galbūt net nežino, pavyzdžiui, dėl ateityje atsirasiančių naujų paslaugų. Taip pat gali nutikti ir su TTIP, nes Komisija spaudžia ES valstybes nares taikyti tokį patį rizikingą požiūrį tenkinant verslo lobistų reikalavimus.

4. **Didžiosios įmonės sėkmingai kovojo su viešųjų paslaugų išbraukimu iš CETA ir TTIP, nes abu susitarimai taikomi praktiškai visoms paslaugoms.** Numatyta tik labai ribota bendro pobūdžio išimtis, taikoma paslaugoms, „kurios teikiamos naudojantis vyriausybės įgaliojimais“. Tačiau, kad būtų galima taikyti šią išimtį, paslauga turi būti teikiama „nekomerciniu pagrindu ir nekonkuruojant su vienu ar keliais ekonominiais operatoriais“. Bet šiais laikais beveik visuose tradiciniuose viešųjų paslaugų sektoriuose šalia viešųjų tiekėjų dirba ir privačios įmonės – dažnai tai lemia aršiųjų konkurenciją. Tai efektyviai riboja pagal vyriausybės įgaliojimus teikiamų paslaugų išimtį keliomis pagrindinėmis suverenėmis funkcijomis, pvz., teisėtvarkos, teismų ar centrinio banko paslaugomis. Panašios problemos būdingos ir vadinamųjų „komunalinių paslaugų“ išimčiai, kuri palieka ES valstybėms narėms tik teisę patikėti tam tikras paslaugas valstybės monopolijoms arba suteikti išimtinių teisių: ji apima tiek spragų, kad taip pat negalės tinkamai apsaugoti viešųjų paslaugų.

5. **Turbūt didžiausią grėsmę viešosioms paslaugoms kelia toli siekiančios investicijų apsaugos nuostatos, įtvirtintos CETA ir numatomos TTIP.** Pagal sistemą, vadinamą investuotojų ir valstybės ginčų sprendimu (*investor-state dispute settlement*, ISDS), tūkstančiai JAV ir Kanados korporacijų (taip pat ES būstines turinčių tarptautinių korporacijų, investuojančių per filialus kitoje Atlanto pusėje) gali kelti ieškinius ES ir jos valstybėms narėms dėl korporacijų pelną mažinančių paslaugų sektoriaus teisės aktų pakeitimų, dėl kurių gali reikėti išmokėti milijardus eurų kompensacijų. Reikalavimų pagal ISDS jau buvo pateikta dėl viešąsias paslaugas reglamentuojančių strategijų – nuo vandens kainos lubų nustatymo iki privatizacijos anuliavimo.

6. **Įvairios CETA ir TTIP numatytos išlygos ir išimties nėra pakankamos viešajam sektoriui ir demokratiniam sprendimų priėmimo organizavimui apsaugoti.** Tai ypač aktualu dėl to, kad tokios išimties paprastai netaikomos didžiausią pavojų keliantiems investicijų apsaugos standartams ir ISDS, todėl jautrių viešųjų paslaugų sektorius, pvz., švietimo, vandens tiekimo, socialinės paramos ir pensijų, reglamentuojantys teisės aktai nėra apsaugoti nuo įvairiausių investuotojų antpuolių.

7. **Europos Komisija pakluso pramonės reikalavimams fiksuoti esamus ir būsimus sprendimus dėl viešųjų paslaugų liberalizavimo bei privatizavimo, pavyzdžiui, naudojant pavojingus „iššaldymo“ ir „negrįžimo“ mechanizmus** – net jei anksčiau priimti panašūs sprendimai buvo nesėkmingi. Tai gali kelti grėsmę stiprejančiai tendencijai grąžinti savivaldoms vandens tiekimo paslaugas (Prancūzijoje, Vokietijoje, Italijoje, Ispanijoje, Švedijoje ir Vengrijoje), energijos tinklus (Vokietijoje ir Suomijoje) bei transporto paslaugas (JK ir Prancūzijoje). Tam tikrų nesėkmingų JK nacionalinės sveikatos tarnybos (NHS) privatizacijų atšaukimas siekiant sustiprinti pelno nesiekiančius sveikatos paslaugų teikėjus gali būti laikomas CETA / TTIP pažeidimu – kaip ir nacionalizavimo bei reguliavimo grąžinimo veiksmai finansų sektoriuje, kokius matėme ekonomikos krizės metu.

8. **Pasidavus korporacijų reikalavimams suteikti nevaržomą prieigą prie viešųjų pirkimų gali būti apribotos vyriausybės galimybės padėti vietiniams ir pelno nesiekiantiems tiekėjams bei būtų skatinamas viešojo sektoriaus užduočių perdavimas privačioms įmonėms,** kuriose darbuotojai dažnai verčiami dirbti tą patį darbą už mažesnę darbo užmokestį ir blogesnėmis sąlygomis. CETA susitarime vyriausybės jau pasirašė kelis privalomųjų transatlantinių konkursų sektorius, taikomus perkant prekes ir paslaugas – tai efektyvus būdas vykdyti privatizaciją pamažu perduodant viešąsias paslaugas komerciniais pagrindais dirbantiems tiekėjams. JAV lobistų grupės, pvz., „Alliance for Healthcare Competitiveness“ (AHC), ir JAV vyriausybė nori drastiškai sumažinti transatlantinio pasiūlymų teikimo ribines vertes TTIP susitarime.

9. **Tiek CETA, tiek TTIP kėsina liberalizuoti sveikatos ir socialinės globos sritį, ir tuomet būtų sunku priimti naujus teisės aktus šiame sektoriuje.** Jungtinės Karalystės TTIP paslaugų pasiūlymas atvirai apima ligoninių paslaugas. CETA tekste ir paskutiniuose TTIP projektuose net 11 ES valstybių narių liberalizuoja ilgalaikę priežiūrą, pvz., stacionarinę pagyvenusių žmonių globą (Belgija, Kipras, Danija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Airija, Italija, Portugalija, Ispanija ir JK). Tai gali trukdyti priemonėms, ginančioms ilgalaikės priežiūros sektorių nuo aktyvų perėmimo strategijų, kurių imasi finansiniai

investuotojai ir kurios, pavyzdžiui, lėmė „Southern Cross“ žlugimą Jungtinėje Karalystėje.

10. **Naujausias ES parengtas TTIP paslaugų teksto variantas smarkiai riboja universaliųjų paslaugų įsipareigojimų (UPĮ) naudojimą ir varžo valstybinių pašto operatorių konkurencines galimybes**, taip tenkinant didžiųjų kurjerių įmonių, pvz., UPS ar „FedEx“, norus. UPĮ, pavyzdžiui, kasdienis pašto pristatymas į tokius rajonus be papildomo mokesčio, turi užtikrinti visuotines galimybes naudotis pagrindinėmis paslaugomis už priimtina kainą.

11. **TTIP ir CETA kėsina apriboti komunalinių įmonių laisvę gaminti ir skirstyti energiją vadovaujantis viešojo intereso tikslais**, pavyzdžiui, remiant atsinaujinančiųjų išteklių naudojimą ir taip kovojant su klimato kaita. Vos kelios ES valstybės narės pasiliko teisę priimti tam tikras priemones dėl elektros gamybos (tik Belgija, Portugalija ir Slovakija) ir vietinių energijos skirstymo tinklų (tarp jų Belgija, Bulgarija, Vengrija ir Slovakija) prekybos sutartyse.

12. **JAV laukia švietimo rinkos atvėrimo TTIP susitarimu**– nuo vadovų mokymų ir kalbų kursų iki priėmimo į aukštąsias mokyklas egzaminų. Naudos gali gauti Europos rinkoje veikiančios JAV švietimo įmonės, pvz., „Laureate Education“, „Apollo Group“ ir „Kaplan Group“, taip pat Vokietijos žiniasklaidos konglomeratas „Bertelsmann“, kuris neseniai įsigijo JAV įsikūrusio mokymo internetu tiekėjo „Udacity“ akcijų. Europos Komisija paprašė ES valstybių narių „lanksčiai“ reaguoti į JAV prašymą dėl švietimo paslaugų.

13. **JAV kino pramonė nori, kad TTIP susitarime būtų panaikintos europietiško turinio kvotos ir kitos vietinės kino pramonės paramos sistemos** (pavyzdžiui, Lenkijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje ir Italijoje). Todėl lobistų grupės, pvz., „Motion Picture Association of America“ (MPPA), ir JAV vyriausybė prieštaravo audiovizualiųjų paslaugų išskyrimui iš ES TTIP mandato, dėl kurio kovojo Prancūzijos vyriausybė. Dabar jos bando kuo labiau apriboti šią išimtį, pavyzdžiui, išskirdamos transliavimą iš audiovizualiųjų paslaugų sąvokos – atrodo, jas remia

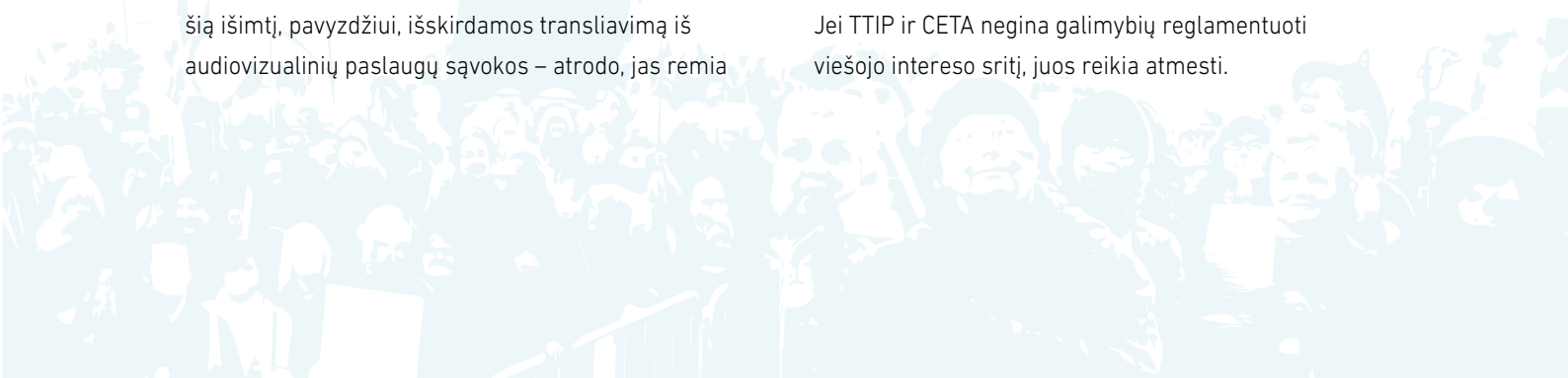
ES pramonės grupės, pvz., „BusinessEurope“, ir Europos Komisija.

14. **Finansiniai investuotojai, pavyzdžiui, „BlackRock“, atėję į Europos viešųjų paslaugų sektorių galėtų naudotis TTIP ir CETA nuostatomis dėl finansinių paslaugų ir investicijų apsaugos gindami savo interesus nuo „apsunkinančių“ taisyklių**, pavyzdžiui, reikalaujančių gerinti darbo sąlygas ilgalaikės priežiūros sektoriuje. Lobistų grupės, pavyzdžiui, „TheCityUK“, atstovaujanti JK įsikūrusioms finansinių paslaugų įmonėms, intensyviai kovoja dėl „visapusiško“ TTIP susitarimo, kuris „turėtų apimti visus transatlantinės ekonomikos aspektus“.

15. **JAV paslaugų įmonės taip pat siekia, kad TTIP panaikintų „kliūtis prekybai“, pvz., darbo teisės aktus**. Pavyzdžiui, JAV įmonė „Home Instead“, pirmaujanti pagyvenusių žmonių priežiūros namuose paslaugų teikėja, turinti frančizių keliose ES valstybėse narėse, nori, kad TTIP susitarime būtų imtasi „nelanksčių darbo įstatymų“, kurie įpareigoja įmonę suteikti ne visą darbo dieną dirbantiems savo darbuotojams „didelių privilegijų, įskaitant apmokamas atostogas“, kurios, jos teigimu, „bereikalingai išpučia priežiūros namuose išlaidas“.

Tokie prekybos susitarimai kaip TTIP ir CETA kelia pavojų mūsų teisei į būtinąsias paslaugas ir netgi mūsų galimybėms siekti, kad įvairių rūšių paslaugos būtų skirtos visos visuomenės naudai. Jei nesutrukdysime šiam procesui, prekybos derybos galiausiai nebeis įgyvendinti bendrajai gerovei skirtų sprendimų.

Viena iš priemonių siekiant veiksmingai apsaugoti viešąsias paslaugas nuo didžiųjų įmonių yra visiškas ir nedviprasmiškas visų viešųjų paslaugų panaikinimas (instead off : išbraukimas) iš bet kokių ES prekybos sutarčių ir derybų. Bet tokio išbraukimo tikrai nepakaks siekiant panaikinti daugialypes kitas CETA ir TTIP keliamas grėsmes, nes demokratijai ir piliečių gerovei pavojų kelią ir daug kitų nuostatų. Jei TTIP ir CETA negina galimybių reglamentuoti viešojo intereso sritį, juos reikia atmesti.

Paskelbė „Association Internationale de Techniciens, Experts et Chercheurs“ (AITEC), „Corporate Europe Observatory“ (CEO), „European Federation of Public Services Unions“ (EPSU), „Instytut Globalnej Odpowiedzialności“ (IGO), „Transnational Institute“ (TNI), Vienos darbo rūmai (AK Viena) ir „War on Want“

Amsterdamo / Briuselio / Londonas / Paryžius / Viena / Varšuva, 2015 m. spalio

